

LOUIS ESPINASSOUS
**CONTES i
LLEGENDES
DELS ARBRES**

Traducció de Francesc Roma i Casanovas

CONTES I LLEGENDES
DELS ARBRES

Col·lecció Prisma – 61

CONTES I LLEGENDES
DELS ARBRES

LOUIS ESPINASSOUS

□■ Cossetània

Amb el suport del Departament de Cultura

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Títol original: *Contes et légendes de l'arbre*
Edició original © Éditions Hesse, 2019
Representada per Cristina Prepelita Chiarasini
www.agencelitteraire-cgr.com

Primera edició: juny del 2022

© Louis Espinassous
© de la traducció: Francesc Roma i Casanovas

© de l'edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: 3 × Tres

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-1356-188-2

DL T 511-2022

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del *copyright*.

ÍNDEX

Arrels.....	5
LES COLUMNES DEL MÓN.....	9
L'arbre que s'enfila cap al cel.....	11
Yggdrasil i el sacrifici d'Odin	15
El ventre del baobab	19
L'arbre de la vida i la mort.....	24
Fra Anselm	27
L'arbre xaman.....	30
Colibrí	35
L'arbre del pa.....	38
El vas meravellós.....	41
LA PRINCESA SOTA L'ARBRE.....	43
El perer com un esparver.....	45
La noia dins l'esquerda de l'arbre.....	50
Els bolets de roure	57
Els tres arbres	62
El mestre del til·ler	67
El noguer del ferrer	72
L'auró i la filla del rei	77
El cec i el sarnós.....	81
El guerrer adormit de la fulla de til·ler	87

El Gran Roure, l'Arbre Roig, l'Arbre Esquerdat i el Pomer de Taronges.....	92
Els dos sicòmors	98
DE CASTANYERS A CIRERERS	103
Els dos faigs enllaçats.....	105
El cirerer i el “petit tas”	107
El castanyer i els laminak.....	110
Les perles dels ginebres	112
La cova de les Cosidores	115
Bourkhan Bakchi i el pi.....	117
PER PIXAR-SE DE RIURE.....	119
En Joan i la Joana	121
El petit bonhome Trinquier	124
L'os dalt de l'avet	129
Els ploms del cirerer.....	131
La vella	132
L'escuat	134
Els dimoniets i l'avet	136
Notes	139
Referències bibliogràfiques.....	147

ARRELS...

A la vall d'Aussau, hi ha un vell mestre d'escola que mai, en cap dels seus cursos, no ha fet classes d'història. Cada cop que li ha tocat explicar-ne alguna cosa, ha deixat el seu lloc al faig Cujalate. Es tracta d'un vell faig, que encara viu, que domina el camí, al fons de la vall de Bitet. Enmig de les seves arrels sorgeix la font de Cujalate, que es perd en la memòria de la gent i sempre ha servit per desassedegar els pastors i els passavolants.

Aquest faig diverses vegades centenari prenia la paraula i explicava als infants meravellats tot el que havia vist passar als seus peus de la gran i la petita història: les carceres de Gastó Febus quan el Bearn era independent, les bregues dels protestants i els catòlics durant les guerres de religió, els refugiats espanyols després de la Guerra Civil del 1936...

Com a aquest vell mestre, a mi també m'encanta passar els braços al voltant d'un vell tronc de faig, asseure'm sobre una de les branques principals d'un roure o fer carícies al ramell florit del cirerer o de la prunera i deixar que l'arbre expliqui el seu o els seus contes.

“Saps”, em diu Jean Adame, de 83 anys, amb una lluentor delatora que apareix sobtadament al fons dels seus ulls, “que hi havia un temps en què les bèsties també parlaven...?”

Enmig de les arrels de l'Arbre, les fonts en què m'he abeurat, d'entrada per explicar, però sobretot més tard per passar a aquestes pàgines aquests contes sobre l'arbre, són de tres ordres.

El primer, el més embriagador, és la paraula càlida dels més vells. He tingut i tinc l'extraordinària sort de poder recollir de llavis de les narradores i els narradors de contes tradicionals dels Pirineus bernesos aquestes històries que ens arriben, sense cap intermediari escrit, des de la nit dels temps.

El segon, més clàssic, és el de les obres etnològiques i els llibres de contes. Hi he pouat a cor què vols, però sempre mirant de mantenir-me com més a prop millor de l'enquesta sobre el terreny, de la història recollida directament dels contistes de tradició oral.

La tercera font, més recent en la meua recerca —però quin plaer més meravellós!—, ha estat la de l'oralitat contemporània, la dels nous contistes. Sembla que la major part d'aquests contes hagin estat pouats en la tradició escrita. Però no hi fa res, aquesta nova paraula de contista, paraula viva, l'he recollida amb il·lusió.

Finalment, ho haig de confessar, alguns contes són tan antics en la meua paraula que les fonts exactes s'han anat difuminant a poc a poc fins a esborrar-se dins aquesta bella "memòria creativa". Permeteu-me, doncs, que us els ofereixi així, sense donar-ne cap font única i precisa.

És així com funciona el conte que encara és viu, amb arrels antigues i brillantor nova.

Fora, al jardí, a la vora del camí o al cor del bosc, arriba un moment màgic en què, mentre explico amb l'arbre, al seu costat, aquest pren el meu lloc en els ulls i els somnis dels meus oients. Llavors és l'arbre qui s'explica, amb tot el seu pes d'arrels, escorça, tronc, branques i fullatge.

Els contes i les narracions que he recollit, els explico habitualment a l'exterior, a sota o a prop dels seus arbres. Això sovint dona a aquest llibre, i demano perdó a qui el llegeixi, un estil d'escriptura que pot semblar faltat d'elegància quan no aconseguixo deslligar-me de l'oralitat que permanentment envolta els meus contes.

En les pàgines d'aquest llibre, els contes són com les papallones a les pàgines d'una guia. Fixades en paraules de tinta i paper, només tenen sentit si finalment aconseguixen emprendre el vol, ben vives, en el pas de la boca a les orelles. Els contes són fets per ser explicats, i més aquests, explicats a fora, sota l'arbre, l'avet, el bedoll o el cirerer de bosc.

LOUIS ESPINASSOUS
Setembre del 2003

LES COLUMNS DEL MÓN

L'ARBRE QUE S'ENFILA CAP AL CEL

Era un jove pastor que cada dia feia pasturar les seves ovelles a les landes. Cada matí hi acompanyava les seves bèsties i cada vespre les duia de retorn a la seva masia. Quan feia molt de sol, es posava a l'ombra d'un arbre que creixia enmig de la landa, i quan plovia de valent, anava també a abrigar-se a l'escorça clivellada de l'immens arbre.

D'aquest arbre gegantí, mai no en veia la capçada. Quan hi prenia distància, el veia que s'enfilava cap al cel i que desapareixia entre els núvols...

Un dia que es trobava a prop de l'immens tronc, va veure una branca baixa posada de manera que li va semblar que s'hi podria enfil·lar, com si aquesta branca s'hagués despenjat expressament per convidar-lo a pujar. Va deixar les ovelles a l'ombra de l'arbre immens i es va enfil·lar a la primera branca. Des d'allà, li resulta fàcil abastar una segona branca, una tercera... D'aquesta manera el noi puja de branca en branca com si s'enfilés pels barrots d'una escala que corregués al llarg de l'enorme tronc. Ben aviat, mirant pel mig de les seves cames, pot veure que el seu ramat només és una petita taca clara, llunyana, allà a sota, ben lluny. Però al llarg del tronc encara hi ha aquesta escala de branques i el noi continua a pujar. S'enfila i s'enfila. Entra als núvols. Quan fa que ha sortit? No ho sap. Continua pujant de branca en branca. El món de baix fa molt temps que ha desaparegut. Encara s'enfila, s'enfila durant

nou dies i nou nits seguint el tronc de l'arbre, i vet aquí que surt dels núvols. Ara es troba en un arbre de bronze, en un món de bronze. Abans de continuar la seva ascensió, recull una branca de l'arbre amb les fulles de bronze i se la fixa al barret. Davant d'ell es desenvolupa un país de bronze. Al peu de l'arbre, un cavall de bronze. Salta de la branca i es dirigeix a través d'un bosc de bronze cap a la vora. Enmig d'una plana de bronze, s'aixeca un castell de bronze. Pels peus del castell s'escorre i canta una font de bronze. Quan posa les mans dins la font per mirar de calmar-se, veu que se li tornen de color de bronze. El jove travessa la plana i el bosc de bronze fins que troba de nou el tronc de l'arbre immens, tan alt tan alt que per molt lluny que se situés el seu cim desapareixia entre els núvols.

Enfilant-se de branca en branca, d'escaló en escaló, arriba fins als núvols i de seguida perd de vista el país de bronze.

Durant nou dies i nou nits, s'enfila pel tronc de l'arbre immens. Finalment, sobrepassa els núvols i vet-lo aquí en un arbre d'argent. Abans de continuar enfilant-se cap als núvols, es posa al barret un ram de fulles d'argent. A la llanda, al peu de l'arbre d'argent, l'espera un cavall de plata. Després de travessar un bosc i una plana d'argent, descobreix uns boscos, castells i fonts d'argent. Baixa del cavall per mirar de calmar-se tot rentant-se la cara en una font de plata, i aquesta se li torna de color argentat.

Continua pujant pel tronc de l'arbre immens encara durant nou dies i nou nits més. Traspassa els núvols i arriba a les darreres branques, a la capçada d'un arbre d'or. Es penja al barret una branca de fulles d'or i contempla el país daurat. Planes, boscos, castells, fonts, tot és d'or. Al peu de l'arbre l'espera un cavall de color daurat.

Inclinant-se per fer-se passar la sorpresa en una font d'or, hi fica la cabellera, que a l'instant es converteix en or pur.

Amb les mans de bronze, la cara de plata i els cabells d'or, cavalca el seu cavall d'or pel país de l'arbre d'or fins a una muntanya de cristall, fins a un castell de cristall que s'aixeca al cim de la muntanya de cristall. Les seves parets són més llises i dretes que no si fossin de vidre. No hi ha cap camí, ni cap relleix que li permeti arribar-hi.

El jove, cavalcant el seu cavall d'or, dona la volta a la muntanya de cristall. Però és en va. Les parets són de vidre pertot arreu. Torna a donar la volta a la muntanya de cristall, i encara ho fa una altra vegada. A la tercera vegada, al peu de la muntanya s'obre una petita porta de vidre.

El jove dissimula les seves mans de bronze amagant-les entre la roba i la faldilla d'una dona bruta, amaga la seva cara de plata darrere del xal apedaçat d'una criada, cobreix els seus cabells d'or i els tres rams del seu barret sota el fulard llardós d'una serventa. Camuflat d'aquesta manera, empeny la petita porta.

El jove puja una minúscula escala al centre mateix de la muntanya de cristall.

Arriba a l'interior del castell de cristall. Els murs brillen, però el castell és buit. Disfressat de dona bruta, el jove recorre tot el castell, des dels soterranis més baixos fins a les torres més elevades. És sol al castell de cristall.

Finalment arriba al cor del castell, al jardí. A sota d'una pomera hi ha una bassa d'aigua pura. A la superfície d'aquesta bassa, hi apareix la cara somrient d'una jove bella com el dia, ficada dins l'aigua fins a la barbata. Els brots de la pomera són tancats i durs com el vidre.

—Pastor de les mans de bronze, agafa del teu barret la branca de bronze, acarona la meva cara i ves-te'n a dormir fins demà dins el castell.

Llavors, el jove es desfà de les seves faldilles de criada, agafa la branca de bronze, amb les seves fulles acarona la cara de la princesa i se'n va a dormir a un llit del castell.

Al matí següent, l'aigua canta mentre s'escorre de la bassa, les fulles del pomer han esclatat i el cos de la princesa ha sortit de l'aigua fins al pit.

—Pastor de la cara de plata, pren la branca d'argent, acarona els meus pits i després torna fins demà a l'interior del castell.

El jove desfà el seu xal de criada, agafa la branca de les fulles d'argent i amb dolçor acarona els pits de la princesa abans de tornar al castell.

Al matí, l'aigua canta a l'estany, el pomer ha florit completament i la princesa ha sortit de l'aigua fins al ventre.

—Pastor de la cabellera d'or, agafa del teu barret la branca d'or i acarona el meu ventre i després torna fins demà a l'interior del castell de cristall.

El jove es desfà del seu fulard de criada, sacseja la seva cabellera d'or, agafa la branca de les fulles daurades i acarona amb dolçor el ventre de la princesa abans de tornar al castell.

De bon matí, un enrenou indescriptible desperta el jove. Tot de servents corren pels passadissos del castell de cristall, els gossos lladren, els cuiners preparen un banquet formidable.

Al jardí, els ocells canten sobre un pomer carregat de pomes. A prop de l'estany hi ha asseguda una princesa tan bella com el dia.

El banquet que es preparava era el de les noces. A mi em varen convidar al casament, que va durar vuit dies sense aturar-se. M'havia omplert les butxaques de confits per dur-vos-en per a tots i per a cadascú de vosaltres, però és tan llunyà aquell país i es tarda tant a tornar-ne que en el viatge de retorn me'ls vaig anar menjant un per un.